

זברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את זברי השירה הזאת עד תמס (זברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א
רב ביהכ"נ 'זברי שיר' ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת וארא

אין עוד מלבדו

הטעם שמכת דם היתה ראשונה, מבואר ברש"י (ז' - י"ז) 'לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם', ומבואר הטעם כדי לשבור את העבודה זרה שלהם.

ועל פי זה שמעתי לבאר שזוהו טעם וסיבה גם למכות צפרדע וכנים שהיו לאחר מכת דם, דהנה בפרק שירה כתוב 'צפרדע מה היא אומרת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', הרי מבואר שהמהות של הצפרדע שהיא צועקת אמונה 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', וכנגד מה שאמר פרעה "לי יאורי ואני עשיתני" באה הצפרדע לצעוק אמונה 'ברוך שם...'

וכן במכת כנים, שבמכה זו הוכרחו החרטומים לומר "אצבע אלקים היא", מפני שהיתה בריה פחותה מכשעורה כמש"כ רש"י (ח' - י"ד), ונמצא שכל הג' מכות הראשונות באו לשבור את כל הכפירה ולהראות לכולם כי 'ה' הוא האלוקים' ו'אין עוד מלבדו'.

.....

מי שמתאמץ בעבודת ה' זוכה

"ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך" (ז' - כ"ח).

בגמ' פסחים (דף נ"ג ע"ב) מובא, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך גו' ובתנורך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה'.

והקשו שם התוס' (ז"ה מה ראו) דכיון שאצל חנניה מישאל ועזריה זה היה בפרהסיא כמבואר שם, א"כ פשיטא שצריך למסור את הנפש על זה, ואפילו מצוה קלה יש למסור את הנפש אם זה בפרהסיא.

ובתירוץ השני שם כתבו התוס', 'ור"י מפרש, מה ראו שלא ברחו, שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כו', והיינו שהיתה להם אפשרות לברוח, אך הם גמרו בדעתם לא לברוח למסור את הנפש על קידוש ה'.

והקשו האחרונים [אור שמח פ"ה מהל' תשובה ה"א בתו"ד], ובספר פנינים משולחן הגר"א כאן, ועוד], דא"כ מה היה הק"ו מהצפרדעים, הרי הצפרדעים נצטוו מפורש ועלו בביתך גו' ובתנורך ובמשארותיך, ולכן הם נכנסו לתוך האש ומסרו את עצמן, ומנא להו לחנניה מישאל ועזריה שאף במקום שאין ציווי, ויש להם אפשרות לברוח שמצווין למסור את עצמן.

ותירצו, דאף אצל הצפרדעים לא היה ציווי מי תכנס לתוך התנור והאש, ומי תלך למיטתו של פרעה או לשאר מקומות, ועם כל זה היו צפרדעים שמרצונם רצו למסור את עצמן על קידוש ה' ונכנסו לאש ואע"פ שלא נצטוו דוקא הם, ומזה נשאו ק"ו דאף שהם יכולים לברוח מכ"מ מרצונם מסרו את עצמן על קידוש ה'.

ופעם שמעתי מהמגיד הירושלמי הצדיק רבי שבתי יודלביץ זצ"ל שדרש בשיבת לייקוואד, שמסתמא אותם שהלכו למיטה של פרעה או לאכול את האוכל של מצרים חשבו לעצמם שכל החברים שלהם שנכנסו לתוך האש הם סתם 'פרומערים...' ובמקום ליהנות הם הלכו לסבול..., אבל באמת יש לראות מה כתוב מיד בהמשך הפרשה (פ"ח - פ"ט) 'ויעש ה' כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות', וכתבו הראשונים [חזקוני דעת זקנים ועוד] דמדויק בפסוק שדווקא הצפרדעים שהיו בבתיים ובחצרות מתו, אבל אותם שנכנסו לתוך התנורים לא מתו, והטעם 'לפי שמסרו נפשם למות על מצות הקדוש ברוך הוא כמו שאמרו רבותינו, חזרו למקום תולדתם חיים', שדווקא אותם 'פרומערים'

שהתאמצו ומסרו את עצמן על קידוש ה', הם זכו לחזור חיים, למקום שמשם באו.

ומעשה שהיה בילד אחד שהיה מאוד חלש בלימודים, ולא היה מבין כמעט כלום ממה שלמדו, אך לפתע השתנה הילד מהקצה אל הקצה, והתחיל להבין את כל מה שלומדים, והיה משתתף בשיעורים עד שנהיה ממש מהילדים הטובים ביותר בכיתה, המלמד קרא לו וניסה להבין איך קרא כזה שינוי מבורך, ענה לו הילד שכדי להגיע כל יום לתלמוד תורה הוא מחכה בתחנה לאוטובוס, ומעבר לכביש יש איזה מוסד לימודים לבנות שאינן מציבור הבני תורה, ומחמת ההרגל הוא היה מסתכל לשם, ולפני תקופה שמע מהמלמד את הסיפור המובא מהמדרש (ילקוט שמעוני פר' ויחי) על רבי מתיא בן חרש שכדי לא להיכשל במראות אסורות הוא סימא את עיניו, והקב"ה שלח את המלאך רפאל שירפאהו, ומספר אותו ילד שכששמע זאת גמר בליבו החלטה חזקה שמהיום הוא לא מסתכל לעבר אותו מקום בשום אופן, וכל פעם שהיה מחכה לאוטובוס היה עומד לכיוון אחר והיה מתפלל לחקב"ה שיאיר את עיניו בתורה הקדושה, ואכן בזכות מה שהתאמץ הילד נגד טבעו והרגלו, זכה שהקב"ה פתח את מוחו ואת לבו לתורה הקדושה.

.....

להיפטר מהעונש רק ע"י בקשה

"ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמרו העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה" (ח' - ד').

יש להבין, מדוע היתה נצרכת תפילה די להסיר את הצפרדעים, הרי כל הסיבה שהמכה הגיעה על פרעה כיון שהוא לא הסכים לשלח את בני ישראל, וא"כ מיד כשאמר פרעה שישלח את העם, ממילא צריכה המכה שתיפסק, ומדוע היה נצרך תפילה עליה.

ושמעתי מגיסי הגאון רבי מיכאל אלחנן וינקלר שליט"א מראשי ישיבת קול תורה לבאר באופן נפלא, שמאחר שפרעה לא הסכים מיד לשלח את בני ישראל כשמשו רבינו בא אליו בפעם הראשונה, א"כ המכות כבר באו בתורת עונש על פרעה, ואם לא יהיה עוד סיבה מיוחדת כמו תפילה כדי שיפסק העונש, אז זה ימשיך הלאה.

והביא עוד שכן מצינו אצל אבימלך כשלקח את שרה אמנו, שכתוב שם בפרשת וירא שרק אחרי שאברהם אבינו התפלל על אבימלך הוא נתרפא, ואע"פ שהשיב את שרה זה לא הספיק, אלא היה נצרך תפילה על כך, והטעם שכיון שזה היה עונש לאבימלך, א"כ לא הספיק מה שהחזיר את שרה, אלא העונש ממשיך עד שיבקשו רחמים על זה.

.....

מכירת בהמות המצריים לבני ישראל

"והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר" (ט' - ד').

יש לחקור, מה היה בבהמה השייכת למצרי ומכרה לישראל כדי להפקיע ממנה המכה, האם אכן לא מתה במכת דבר, או שמכיון שמטרת המכירה היתה כדי שלא תמות א"כ אף היא מתה.

ומצינו בזה דברים מפורשים, דהמשך חכמה (בפסוק ה') כתב לבאר מה שכתוב בפסוק 'מחר יעשה ה' הדבר הזה בארץ' - 'כי במכוון עשה השם יתברך הדבר הזה [שהיה למחר], כדי שימכרו המצרים את בהמתם לבני ישראל ולא ימותו, וכן היה כי מכרו כל בהמתם לבני ישראל, ובני ישראל נהגו בהם טובת עין ונתנום אח"כ למצרים, ולכן בושו אחרי זה להשיב פניהם ריקם בשאלם מלבושים וכלי כסף וזהב', עיין שם.

ומבואר דהיה מהני המכירה, והבהמות לא מתו, אלא שאח"כ בני ישראל נהגו בהם טובת עין והחזירום להם, ועל ידי זה כשבאו אח"כ בני ישראל לבקש מהם שיסאילום כלי כסף וכלי זהב, הם נתביישו לסרב להם ולכן השאילום.

נודה מאד לכל מי שיכול לסייע בכיסוי התוצאות ההדפסה. להנצחות לע"ג וכיו"ב, נא לפנות למייל mdh036194741@gmail.com או בטל' 0527129867

[ולפ"ז] לומר עוד, דהנה במדרש רבה (פרשה י"א סימן ד') מובא דאפילו בהמה חציה של ישראל וחציה של מצרי לא מנתה, ולפ"ז לא היה צריך דוקא למכור במכירה גמורה לישראל כדי שלא ימותו הבהמות, אלא סגי במה שישתפו את הישראל עמו בבהמה ושוב לא תמות]. ומאיך האור החיים הקדוש כתב כאן להדיא שאם היו מתחכמין מהמצריים למכור לישראל כדי שיהיו נקראים על שם ישראל כדי שפילאי ה' בהם ולא ימותו והיו מערימין גם אלו מתו, וע"ש שבמבאר הפסוק עפ"ז. והטעם לפי האור החיים שהקב"ה קבע זמן למחר, כתב ע"ז האור החיים (פסוק ה') מפני שיהיה זמן לכל הירא את דבר ה' להניס את בהמותיו לבית, שאף במכת דבר רק הבהמות שבשדה מתו וכמ"ש רש"י בסמוך (פסוק י'), [אמנם הרמב"ן ועוד חולקים וסוברים שבמכת דבר מתו אף הבהמות שבבית, ועי' בסמוך].

.....

'הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם'

"הירא את דבר ה'..." (ט' - כ').

כתב התרגום יונתן ד'הירא את דבר ה'... זהו איוב, 'אשר לא שם לבו אל דבר ה'... זהו בלעם הרשע. וזכרוננו ששמעתי מהמגיד הירושלמי הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל שיש להתעורר מכאן מהו הכח של מידות רעות, שהרי על בלעם כתוב שהיה יודע דעת עליון, וא"כ הוא ודאי ידע שדברי משה רבינו אמיתים ושיתקיימו, ועם כל זה לא שת לבו לדבר ה' ולא הניס, וכל כך מפני המידות רעות שהיו לו, שלא היה מוכן להיכנע למשה רבינו. והוסיף בזה, שהמשנה באבות (פרק ד' משנה כ"א) כתוב 'הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם', ויש לדייק שלא כתוב 'מוציאים את האדם מן העולם' דמשמע סתם אדם, אלא כתוב 'האדם' שמשמע שהוא אדם גדול ויודע, וזהו הכח של מידות רעות, שאפילו אדם גדול מאוד המידות רעות מוציאות אותו מן העולם. וביאר בזה, שמידות רעות זה כמו טיל גדול שנוקע על הבית, שאפילו אם הוא בית גדול מאוד יש כח לטיל לפוצץ ולהחריב את הבית, זהו מידות רעות, כמו טיל מלא בחומר נפץ שיכול להחריב רח"ל כל חלקה טובה. והנה, יש להעיר כאן, מדוע רק 'הירא את דבר ה' הניס את עבדיו ומקנהו', הרי במכת דבר כבר ראו כולם כי צדקו דבריו של משה רבינו וכל הבהמות שבבית לא מתו, וא"כ אפילו הרשעים היו צריכים לחוס על כספם אחרי שראו שהתקיימו דברי משה רבינו במכת דבר. ויש מי שפירש בזה, שהיה קשה להם להאמין בכלל דשייך מכת ברד, כיון שזה נגד הטבע ודבר חדש שלא היה, ולכן רק 'הירא את דבר ה'...' שמע לקול משה רבינו, אך היו כאלו רשעים שהתעקשו לא להאמין באומרים שזה לא יתכן כדברי משה רבינו.

.....

השגחה פרטית על כל הבריאה ובכל זמן

הנה בפרשתנו יש ז' מכות מתוך העשרה מכות, ובפרשת בא כתובים ה' האחרונים, ויש רמז לזה, שהאות הראשונה והאחרונה של המילה וארא בגימטריה ז', והגימטריה של המילה בא יוצא ג', דהיינו ז' מכות בפרשת וארא וג' מכות בפרשת בא. והיסוד של כל העשרה מכות וקריעת ים סוף, זהו להראות את ההשגחה הכללית ואת ההשגחה הפרטית, דהיינו גם להראות שהקב"ה הוא הבעל הבית על כל הבריאה ועל כל הכוחות הטמונים בבריאה, כמו כח המים וכח האש, וזה על ידי שהקב"ה שינה את הטבע, וגם ראו את ההשגחה פרטית על עם ישראל, איך שהם היו מובדלים מהמצרים, ובאותו כוס היה יוצא למצרי דם ולישראל מים, וכן בכל המכות שזה היה רק למצרים ולא לבני ישראל, ומרן הרב מבריסק זצ"ל כתב לבאר שמכת ברד היתה באופן שירד ברד רק על האנשים והבהמות והעצים, שעל כל בהמה או מצרי או עץ שהיו ברחוב היה יורד עליהם ברד, אך לא היה יורד סתם על הארץ, ובה ראו כולם השגחה פרטית באופן מיוחד מאוד, איך שלכל כדור ברד יש תנובת מדויקת על מי ועל מה ליפול. הנה האחרונה היתה שריפה גדולה בארה"ב בלוס אנג'לס, והרוח לקחה את האש ונשרפה אלפי בתים, שכונות רבות נהפכו לאיי חורבות, בתים ענקיים שהיו שווים מיליוני דולרים נהפכו כלא היו, והתפרסם שהיה איזה בית הכנסת בתוך השריפה שאותו ניצל ועומד על תילו.

וצריך לדעת שאע"פ שנראה כאילו והאש משתוללת וכל מה שנמצא בדרכה נשרף, האמת היא שעל כל פרט ופרט נגזר מהשמים שישירף. ופעם שמעתי לבאר מה שאנחנו אומרים בפסוקי דזמרה (תהילים קמ"ח - ח') "רוח סערה עושה דבר", שלכא' מה החידוש בזה, הרי כל הבריאה היא עושה דברו של הקב"ה ומה מיוחד ברוח סערה דוקא. אכן הביאור בזה, שכשמגיעה רוח סערה היא גורמת לאלפי דברים לעוף מחמתה, והיה מקום לחשוב שהיא באה בעיקר בשביל העננים וכדו', אך כל האלפי דברים שקראו מחמת הרוח זה אגב הרוח סערה שהגיעה, ועל זה כתוב שאף הרוח סערה עושה דברו, שכל מה שקרה מחמתה זה משום שכך היה צריך להיות והכל כפי שנגזר מהקב"ה, וכן הוא אצל האש שכילתה כל אשר נקרה לדרכה, היה גזירה על כל פרט ופרט.

.....

'קולות' במכת ברד

"ויט משה את מטהו על השמים וה' נתן קלת וברד ותהלך אש ארצה וימטר ה' ברד על ארץ מצרים" (ט' - כ"ג).

ביאר המלבי"ם שהיה כאן נס גדול, דהנה בטבע שבעולם כשיש ברק ורעם, תחילה רואים את הברק ואח"כ שומעים את הרעם, ואע"פ שבאמת הרעם יוצאת מהעננים באותו רגע עם הברק, מכל מקום לקול לוקח זמן מה עד שמגיע לבני אדם, אבל את הראיה רואים מיד כשה קורה ואפילו למרחק רב, ולכן הברק נראה לפני הרעם, וכן הוא לגבי הברד שלוקח לו זמן מה מאז שיוצא מהענן עד שמגיע לארץ, וכאן משה רבינו אמר להם שבדיק בעת הזו למחר ירד הברד ויהיו קולות, והם היו בודקים אחריו אם זה בדיק בשעה שאמר ואם לא יאמרו משה בדאי הוא, ולכן אם זה יהיה כדרך העולם שלוקח לרעם ולברד זמן להגיע לארץ, דהם יאמרו משה בדאי הוא, שזה לא היה באותו רגע שאמר, ולכן היה כאן נס גדול שבאותו רגע שזה יצא מהענן זה כבר היה בארץ, ושמעו את הרעמים באותו זמן שראו את הברקים.

ובזה מבאר באופן נפלא מה שכתוב בפסוק "וה' נתן קלת וברד ותהלך אש ארצה וימטר ה' ברד על ארץ מצרים" שיש להבין מדוע כתוב שוב "וימטר ה' ברד", הרי כבר כתוב "וה' נתן קולות וברד", וכן צריך להבין מה החילוק בין לשון "נתן" ללשון "וימטר".

ומבאר המלבי"ם, שאותו נס גדול שירד הברד מיד וכן שהקולות נשמעו מיד, היה נצרך רק לרגעים הראשונים כדי לקיים את דברי משה רבינו שאמר על השעה המדויקת שהמכה תחל, אך מיד אח"כ כבר לא היה צורך בנס זה, וזה הביאור בפסוק, שבהתחלה כתוב "וה' נתן קולות וברד" והיינו שהקב"ה נתן מיד בתחילת המכה את הברד ואת הקולות על הארץ, וזהו נס מיוחד שמיד כשהתחיל הברד והקולות זה כבר ניתן על הארץ, אך לאחר מכן "וימטר ה' ברד" דהיינו שזה היה באופן הרגיל של המטרה שלקח זמן מה עד שמגיע לארץ.

והנה באילת השחר (פסוק כ"ג) הסתפק אם מברכים על קולות אלו ברכת הרעמים, וכן על הקולות שנשמעו לפני מעמד הר סיני, האם ברכו על קולות אלו ברכת הרעמים.

[ויש להוסיף, דבפסוק (כ"ט) כתוב "הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד", וכתב ע"ז הבעל הטורים, שאצל הקולות לא כתוב שלא יהיו עוד אלא רק שיחדלון והיינו שכעת הם יחדלון, אבל הם יהיו עוד במעמד הר סיני שאז חזרו אותם קולות להיות שוב באותה העת, והספק הוא האם על קולות אלו מברכים ברכת הרעמים].

ולכאורה מדברי המלבי"ם הנ"ל משמע שזה היה קולות של רעמים רגילים, ולכן על פי דרך הטבע הם היו צריכים להיות רק לאחר זמן מה, אלא שהיה נס שהקולות הראשונים נשמעו מיד, וא"כ מסברא היו מברכים על זה.

וכן נראה להוכיח מהנצי"ב, שכתב לדייק מהפסוק (כ"ו) שכתוב "רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברד", שמשמע שדווקא הברד לא ירד שם, אך הקולות נשמעו שם כמו בשאר ארץ מצרים, ומפני שהקולות של רעמים באים לפשט עקמימות שבלב [כדאיתא בגמ' בברכות דף נ"ט ע"א] - 'זה היה נדרש אז הרבה', שהיה צורך גדול לזה גם בארץ גושן לחזק את האמונה בה, ומשמע שזה היה אותם קולות של רעמים שבאים לפשט העקמימות שבלב.

ועי' עוד בספר שומר אמת לידידי הרב מאיר שטיגל שליט"א משכ"ב.

לעילוי נשמת מחבר ספר 'שור"ת מחזה אליהו' ועוד הגדול רבי פסח אליהו ב"ר אברהם צבי פאלק זצ"ל נלב"ע כ"ג טבת תש"פ • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת ראש ישיבת 'אהבת אהרן' ומראשי כולל 'מורשה ודעת' הגאון הצדיק רבי שלמה בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל נלב"ע כ"ח אדר א' תשפ"ד • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת רב העיר הרצליה הגאון רבי יצחק יחיאל בן רבי חיים יוסף יעקובוביץ זצ"ל נלב"ע ג' שבט תשע"ט • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת אשת חבר להגאון הגדול רבי אביגדור יחזקאל ברטלר זללה"ה הרבנית הצדקנית דבורה ע"ה בת רבי יעקב שכטר זצ"ל נלב"ע י"ב מרחשון תשפ"ד • ת. נ. צ. ב. ה.